

Allan Christiansen

Anthony Giddens - interview med Lars Bo Kaspersen

Strukturationsteorien

Allan Christiansen (AC): Anthony Giddens' tænkning ligger i forlængelse af såvel den klassiske som den moderne sociologiske teori-tradition, men markerer samtidigt et opgør med de traditionelle sociologiske teori-positioner. Det står klart med hans *strukturationsteori*. Men hvad går den ud på, og hvilke nye sociologiske indsigter bibringer den os?

Lars Bo Kaspersen (LBK): Giddens' strukturationsteori er jo i en vis forstand et forsøg på at videreudvikle nogle problemstillinger eller overskride nogle problemstillinger, som altid har eksisteret i klassisk sociologisk teori. Frem for alt så er det spørgsmålet om, hvorvidt der er en modsætning eller dualisme mellem det, man kalder individ-samfund eller aktør-struktur. Det forholder sig således, at vi mennesker

fødes ind i en verden, og så er spørgsmålet: i hvilken udstrækning er det sådan, at vi – når vi nu fødes ind i den verden – har vores frie vilje og frie mulighed for at skabe rammerne for vores liv og forandre ting i vores liv, eller i hvilken udstrækning er de rammer allerede skabt for os - i hvilken udstrækning bliver vi skubbet i en bestemt retning?

Den problemstilling har Giddens været meget optaget af, og han har gennem sin læsning af klassisk sociologisk teori og socialteori hele tiden forsøgt at pointere, at de fleste teorier enten falder i den ene grøft - aktør-perspektiv-grøften, og dermed ned i en opfattelse af, at i sidste instans er det det enkelte menneske, der kommer til at konstituere, skabe og konstruere verden; altså et meget subjektivistisk perspektiv - eller teorierne falder i den anden grøft, hvor de forankres i et system, et

strukturperspektiv, hvor der gives meget lidt mulighed for, at individet eller aktøren får mulighed for at handle og forandre handling. Man kan sige, at Giddens' svar på det spørgsmål har været at forsøge at udvikle en teori, hvor han i teoriens grundbegreber indbygger både et aktør-aspekt eller et subjektivitets-aspekt og en objektivitets-dimension. Strukturteorien er et redskab til at forstå de menneskelige samfund - *human being, human doing*, som han skriver - ja, det er netop at forstå menneskets sociale praksis.

Begrebet social praksis er for Giddens det begreb, der ligesom overskrider dualismen mellem et aktør- og et strukturperspektiv. Og for at forklare hvad social praksis er, så opstiller han en række begreber, som han definerer ind og i og med hinanden. Det er klassiske sociologiske begreber som aktør - eller agent, som han også betegner det - magt, struktur, system og handling. Det, han gør med alle disse begreber, det er, som jeg nævnte før, at 'indlægge' i de enkelte begreber såvel en handlingsdimension som en system-reproduktionsdimension. Hvis vi nu tager agenten som eksempel, så siger Giddens, at agenten er en meget kyndig størrelse. Det siger han, og det understreger han netop for at sige, at agenten ikke er en størrelse, som bare drives rundt i manegen af 'de store strukturer'. Agenten er meget kyndig og meget vidende; specielt på dét han kalder et *praktisk bevidsthedsniveau*, besidder

vi en enorm kompetence, hvorved vi kan handle, og ifald vi udspørges derom, så kan vi også forklare, hvorfor vi handler, som vi gør. Det kalder han på den anden side en *diskursiv bevidsthed*. Hvor han med den praktiske bevidsthed vil forklare os, hvorfor mennesket sådan set handler meget rutineret, hvorfor vi reproducerer handlinger dag efter dag, hvorfor vi står op, hvorfor vi tager på arbejde osv., ja så ligger det i den praktiske bevidsthed, at det gør vi, det er med andre ord automatiseret ind i vores ryggrad, og vi tænker ikke over det. Men vi kan svare, og vi kan redegøre for vores handlinger, ifald vi bliver udspurgt om dem - og vi kan reflektere over dem. Og det kalder han den diskursive bevidsthed, som er det element, der muliggør, at vi så kan ændre handlingsadfærd. Hermed lægges der et potentielt forandrings-aspekt ind i handlingsbegrebet - og sådan gør han med alle sine begreber. Men det, han dermed vil frem til, er en påpegnings af, at når vi som aktører handler, så handler vi med struktur som middel, som redskab til vores handlinger - og i selve handlingen, dér reproducerer vi de pågældende strukturer.

Det kan også resultere i, at vores handlinger medfører utilsigtede konsekvenser, som så grundlæggende ændrer de strukturer! Men helt grundlæggende set så er social praksis det, at man trækker på nogle strukturer og reproducerer strukturerne i handlingen, i praksis -

i den sociale praksis.

AC: Giddens forsøger altså at gøre op med de tidligere sociologiske teories aktør-struktur-dualisme ved at redefinere klassiske sociologiske begreber som agent-, handlings-, struktur- og systembegrebet, men kaster også sin opmærksomhed på tid-/rum-dimensionen. Prøv mere bredt at redegøre for Giddens' redefinitioner af disse begreber - specielt med henblik på en forståelse af social praksis og strukturdualitet.

LBK: Det er klart, at nu nævnte jeg før som eksempel agent-begrebet. To andre helt centrale begreber, det er jo begreberne *system* og *struktur*, som ligesom er modvægtene til agent-begrebet. Og specielt strukturbegrebet er hos Giddens interessant, fordi han ligesom 'trækker det ud'. Han henter noget inspiration fra dele af strukturalismen og poststrukturalismen og medgiver, at det er rigtigt, at strukturer er noget, der har en art virtuel eksistens. Struktur eksisterer ikke som en prægiven realitet, som Durkheim måske ville sige. Det er kun noget, der sker - noget der legemliggøres i det øjeblik, vi trækker på strukturen. Men hvad er så strukturerne? Strukturere, det er nogle regler og nogle ressourcer. Nogle regler i form af dagligdags regler, eller som Wittgenstein siger: 'how to go on in social life' - altså den slags uformelle regler og for den sags skyld også tit formelle regler

for, hvordan vi kan gebærde os. Det er de regler, vi trækker på.

Derudover opererer Giddens med et *ressource*-begreb, som han opdeler i allokativer og autoritative ressourcer. Allokativer ressourcer er materielle ressourcer og henskriver sig således til konkrete, materielle forhold: penge, fast ejendom osv., hvorimod autoritative ressourcer har at gøre med magt over andre mennesker. Og det at kunne besidde ressourcer og benytte sig af regler, det er en nødvendighed for at kunne udøve social praksis. Det betyder, at en hvilken som helst handling består i, at man trækker på nogen regler og nogen ressourcer, og i selve øjeblikket man handler, der reproducerer man det. Det er det, han kalder strukturdualitet, '*duality of structure*', og som er den centrale kerne i hans praksisbegreb. Det han så ydermere gør, det er, at han forankrer denne her sociale praksis i tid og i rum - og det er vigtigt for ham at påpege, at tiden og rummet heller ikke er nogle kategorier, der på forhånd er givet. Det er ligeledes noget, der konstitueres i og med handlingen, netop fordi handling altid er forankret i en kontekst, og selve den kontekstforankring er med til at skabe et rum, der igen er med til at definere, hvad det er for en tid, tidsopfattelse og tidsdimension, der er på spil.

Social forandring

AC: I lyset af Giddens' idé om social praksis og individets diskursive bevidsthed står det klart, at Giddens følgelig også er interesseret i at forklare og forstå social forandring - altså hvordan sociale systemer og samfundet som helhed udvikler sig. Hvordan tænker Giddens da social forandring, såvel i relation til aktøren som til systemer, eller sagt på en anden måde: hvordan skabes sociale og samfundsmæssige omvæltninger ifølge Giddens?

LBK: Jeg tror, det er vigtigt at fastholde, at den enkelte aktør altid kan foretage forandring, altid kan bryde dagligdags rutine. Og det kan ske ved selvrefleksion, eller ved at andre mennesker spørger til bestemte handlinger - altså hvis nogen f.eks. siger til mig: 'Er det i virkeligheden et godt job, du har?', hvorefter jeg begynder at reflektere over, at mit job måske ikke er så godt, som jeg tror, og det fører mig til, at jeg en måned efter siger op og vælger at lave noget andet. Det ville være en social forandring på et individuelt plan, og det er en mulighed, som Giddens' agent- og handlingsbegreb åbner op for.

Men hvad angår social forandring i et større perspektiv, der tænker Giddens snarere social forandring som noget, der har at gøre med strukturelle forandringer i klassisk forstand - og som noget, der finder sted som følge af utilsigtede

konsekvenser ved handlinger. Et klassisk eksempel er Gorbatsjov, der i 1986 i indledningen til sin bog *Perestrojka*, skriver: "Min vision er, at føre Sovjetunionen ind i det 21. århundrede som en stormagt". Problemet er, at han vælger nogle strategier, herunder at røre ved den sovjetiske sikkerhedspolitiske strategi, og idet han rører ved den - selvom det var fuldstændig korrekt set, og selv om han var nødt til det - ja, så får hans handling bare nogen helt uventede, utilsigtede konsekvenser, som river tæppet væk ikke alene under ham men under Sovjetunionen og hele den eksisterende verdensorden. Og det er utilsigtede konsekvenser af nogle handlinger, som egentlig havde andre mål.

AC: Betyder det, at samfundsudviklingen - for Giddens at se - forløber uden nogen former for lovmæssigheder, og dermed uden at vi har mulighed for at styre samfundsudviklingen og i sidste ende verdens gang takket være disse uintenderede konsekvenser? Er det ikke også med til at skabe en helt ny, altomfavnende usikkerhed?

LBK: Altså først tror jeg, det er vigtigt at slå fast, at Giddens ikke afviser, at der i moderat forstand er lovmæssigheder eller regelmæssigheder, fordi der er masser af de rutiner, som vi som aktører praktiserer, der udviser og kan kortlægges som lovmæssigheder.

Men han siger, at når vores varige, intentionelle handlinger, hvor vi sætter os nogle bestemte mål, kan have utilsigtede konsekvenser, så kan man aldrig forudse historiens gang. Og derfor er hans historiesyn jo ikke, som hos Althusser, et projekt uden subjekt og uden mål, men derimod et projekt med masser af aktører - men uden mål. Historien har altså ikke noget mål, men den har masser af aktører.

Det er klart, at idet hans tænkning ligesom går i retning af at beskrive en moderne verden som indebærer, at mennesket kreerer en ny usikkerhed. Mennesket kreerer, pga. de utilsigtede konsekvenser ved at intervenere i verden og i naturen omkring sig, det Giddens kalder en kunstigt skabt eller en menneskeskabt usikkerhed. Og det er en usikkerhedsfaktor, som i vid udstrækning er ukontrollerbar. Det kan ikke forudsiges, hvornår den rammer - og det er ikke altid, den kan kontrolleres! I et eller andet omfang vil det kunne lade sig gøre, men ikke altid. Og det er klart, at det bliver et kendetegn ved en analyse af vor tids samfund, at det er en ny usikkerhedsfaktor, som er det, der dominerer, og altid er til stede i samfundet.

AC: Det er i forlængelse af Giddens' tænkning omkring social forandring, at hans teori om staten og dennes forandrings- og udviklingsproces må ses. Giddens har et begreb om magtcontainere, og staten er en sådan

magtcontainer. Prøv at give et bud på, hvilken type stat, der for Giddens at se, eksisterer i dag, samt hvor eventuelt nye magtcontainere kan lokaliseres i dag, hvor nogle taler om nationalstatens transformation eller ligefrem bortdøen.

LBK: Det er rigtigt, at Giddens' statsprojekt er et vigtigt projekt for ham, og det er det netop fordi, at han er så optaget af og så gerne vil frem til at analysere vor tid. Men på sin vej hertil opdager han, at territorialstaten - og senere nationalstaten - er den helt vigtige og afgørende brik, og derfor sætter han sig for at studere den. Han konstaterer, at over tid har det, han kalder typer af *power-* eller *magtcontainere*, ændret sig fra at være noget, der ligger placeret i byer eller fæstninger o.lign. i feudaltiden, til at det over tid efterhånden blev muligt - ved hjælp af moderne overvågningsteknologi og evnen til at territorialisere og afgrænse et område - at opbygge magtcontainere med nationale grænser. Og det staten kan gøre, som ingen andre institutioner kan gøre, det er at territorielt forankre allokative og autoritative ressourcer indenfor et felt. Derfor bliver lige præcis staten, og det territorium staten dækker over, en central magtcontainer.

Giddens mener dog, at nationalstaten stadigvæk er en helt central magtcontainer i dag - eller i hvert fald at territorialstaten må siges at være det, for der er for Giddens ingen tvivl om, at det

nationale aspekt ved nationalstaten er under ganske kraftig forandring. Men territorialstaten er stadigvæk tilstede som en meget central - og måske den vigtigste - magtcontainer, der strukturerer menneskers hverdag i dag. Men den har fået konkurrence fra andre magtcontainere, og nogle af de magtcontainere er dels regionale og dels supranationale politiske organisationer såsom EU, NAFTA, G8 og WTO og den slags organisationer, som nu faktisk konkurrerer, både indenfor territorium og indenfor regulering af territorium, med nationalstaten. Der er imidlertid også andre magtcontainere, såsom f.eks. de store multinationale selskaber, som Giddens jo tilskriver en forstærket rolle i vor tid. Men der er for Giddens ingen tvivl om, at staten - den territorielle stat - som magtcontainer stadigvæk er den centrale. Men den udsættes for alvorlige udfordringer, fordi virksomheder og supranationale organisationer og 'non-governmental organisations' også begynder at spille med i det spil - men med mindre magt.

Modernitetsanalysen

AC: Giddens' arbejde i forhold til at forstå social forandring skal således i sidste ende ses som et forsøg på at forstå, hvad det er for et samfund og en tid, vi lever i i dag i den vestlige verden. Lad os derfor vende os mod Giddens' *modernitetsanalyse*

og til spørgsmålet om Giddens' idé om modernitetens dominerende dynamikker og institutionelle dimensioner. Hvad forstår han herved, og hvor moderne er vi egentlig, ifølge Giddens?

LBK: Giddens siger i sit arbejde med moderniteten, at det, der virkelig kendetegner den modernitet, der udvikler sig og bryder igennem i Vesten - frem for alt i første omgang i Vesten - er en udvikling, der tager fat, fuldstændig som Max Weber beskriver den, i midten eller i begyndelsen af 1500-tallet og så accelererer over de næste århundreder. Og det Giddens forsøger at fortælle os, det er netop, at Karl Marx med sit studie af den kapitalistiske produktionsmådes gennembrud, Emile Durkheim med sit studie af industrialismen, anvendelsen af de mekaniske produktionsmetoder, differentieringsprocesser og arbejdsdelingen, Max Weber og hans studier af nationalstaten og voldsmonopolet, og for den sags skyld Michel Foucaults studier af overvågnings-teknologier alle hver for sig er interessante og anvendelige studier, men at det, de fire teoretikere gør, er at tilskrive og tillægge moderniteten én drivkraft: enten kapitalisme eller industrialisme eller rationalisering. Giddens' pointe er, at der lige præcis er tale om en samvirkning mellem de her fire dimensioner, som han så kalder modernitetens institutionelle dimensioner. Det er

staten med voldsmonopolet, overvågningsteknologi som er et redskab både for staten - men også for andre moderne organisationer - og så industrialismen og endelig kapitalismen. Disse fire dimensioner kalder han tilsammen *modernitetens institutionelle dimensioner*.

Det er akkurat det komplekse samspil mellem de fire dimensioner, der skaber en særlig dynamik, som er med til ikke bare at forandre Vesten, Vesteuropa og senere USA osv., men er med til at forandre hele verden, fordi der iboende de fire dimensioner er en dynamik, der har global karakter. Så Giddens siger med andre ord, at globaliseringen er iboende disse modernitetens fire dimensioner, og han siger samtidig også, at det, vi oplever i de her årtier, ikke er en bevægelse mod et andet samfund i den forstand og sammenhæng. Det er altså ikke bevægelsen henimod et postmoderne samfund, vi oplever. Det, vi mærker, er derimod konsekvenserne af moderniteten. Det er så at sige modernitetens yderste konsekvenser, vi nu mærker.

AC: Giddens ligger her på linje med Ulrich Beck, der taler om *refleksiv modernisering*, og Giddens har, så vidt jeg kan se, modstræbende accepteret dette begreb om refleksiv modernisering. Men hvad ligger der nøjagtigt i Giddens' *refleksivitet*-begreb?

LBK: Giddens har altid opereret med begrebet 'refleksivitet', men opererer med to begreber om refleksivitet, så når Giddens diskuterer refleksivitet, så diskuterer han det i to kontekster. Det ene begreb om refleksivitet har han hentet hos Harold Garfinkel, etnometodologen, og det er et begreb, som Giddens bruger til at beskrive det forhold, at alle mennesker til enhver tid foretager det, han kalder '*reflexive monitoring of action*' - og det er noget, vi gør, for at vi skal kunne handle, for at vi skal kunne orientere os i verden. Giddens siger netop, at besiddelsen af evnen til refleksion, '*reflexive monitoring of action*', er et konstituerende træk ved enhver aktør. Det drejer sig altså om at forstå, at refleksivitet er noget alment ved en hvilken som helst aktør, der til enhver tid handler i en hvilken som helst kontekst. Vi orienterer os til enhver tid og på en eller anden måde i tid og i rum. Vi passer på, f.eks. når vi sidder på en stol ikke at vippe for langt bagover, eller vi passer på, at vi ikke vælter folk, når vi går ind i en forretning. Det er den form for refleksivitet, der er tilstede, og som vi nødvendigvis må foretage for at handle. Det er det, som Giddens i sin strukturteori betegner som refleksiv handlingsregulering, og det er den ene type refleksivitet.

Den anden type refleksivitet er den særlige type af refleksivitet, der karakteriserer det moderne samfund. Giddens siger, at det, der sker over tid og det, der karakteriserer

moderniteten, er, at i moderniteten bliver aktørerne reflektive aktører. Og det - altså reflektive aktører forstået som nogle, der opererer på både det sociale og det institutionelle plan - dukker op som en konsekvens af, at samfundet som sådan akkumulerer så meget viden, lagrer så megen viden, så meget information, så vi hele tiden bliver vidende om, at ting kan være anderledes, og vi reflekterer os selv i forhold til andre mennesker. Og det er han faktisk allerede fremme med i bogen *Nationstate and Violence* fra 1985, hvor han siger, at det, der karakteriserer den moderne stat, netop er, at den bliver en reflektiv aktør. Og det bliver den, fordi der udvikler sig det, Giddens kalder en *institutionel refleksivitet*, dvs. organisationer og institutioner akkumulerer viden og information, hvormed de kan begynde at tænke sig selv i et strategisk forhold til andre aktører; med andre ord: man begynder nu at kunne akkumulere viden, som man kan bruge til at 'tænke sig selv'. Man kan altså tænke og planlægge fremad, og man kan tænke sig selv i forhold til andre aktører. Denne tanke udvikler Giddens på en sådan måde, at han kan sige, at det, der for alvor kommer til at karakterisere denne her globaliserings *anden fase*, som svarer til Ulrich Becks refleksive moderniseringsfase, det er lige præcist, at samfundet - specielt i Vesten, men med implikationer for hele verden - akkumulerer så mange

informationer og så megen viden, der kastes ind over én, så vi hele tiden bliver vidende om, at det, vi gør, kunne være gjort anderledes. Og det er det, der for Giddens er traditionsunderminerende, og som gør, at vi skal til at træffe valg i stedet for, at vi bare kan agere på baggrund af traditionerne.

Globalisering

AC: *Globalisering* er et af vor tids store mantraer, og for Giddens synes globalisering at hænge nøje sammen med modernitetens dynamikker og dimensioner. Men hvordan skal vi ifølge Giddens forstå globalisering - som en løbsk ukontrolleret verden?

LBK: Giddens forstår globalisering som en tofaset proces, og han taler om globaliseringens første fase som en fase, der tidsmæssigt fastsættes til 1500-tallets midte, og som går frem til 1960'erne. Den form for globalisering, der er tale om i første fase, er 'iboende modernitetens institutionelle dynamikker', og hermed mener Giddens, at der iboende industrialismen, overvågningsteknologier, kapitalismen og nationalstaten er en tendens til, at de udbreder sig fra Vesten mod resten af verden, at de rummer en iboende forandringsdynamik, der gør, at de simpelthen næsten bliver almene størrelser, som alle mulige andre samfund og folk trækker efter. Kapitalismen bliver til en verdens-

kapitalisme, industrialismen bliver udbredt, og vi får et globalt, internationalt arbejdsdelingssystem baseret på mekanisk produktion, og nationalstaten bliver den stat - og politiske organisationsform - som alle folk tracter efter at kunne forme sig selv i. Det er globaliseringens første fase, og den er karakteriseret ved at være sådan en envejsbevægelse, der går fra Vesten og ud mod resten af verden. Og den er, som sagt, iboende selve modernitetens egen dynamik.

I 1960'erne sker der så et skift eller en forandring i den forstand, at man for alvor udvikler, det Giddens kalder, *øjeblikkelig elektronisk kommunikation* - frem for alt satellitbaseret kommunikation. Men generelt set så er det en accelerering af informations- og transport-teknologien, der finder sted i 60'erne. Og det er alt sammen med til, at informationer og budskaber kan spredes med en utrolig hastighed, simpelthen i det Giddens kalder *'real time'*. Man kan sige, at det indebærer, at verden bliver bevidst om sig selv; at verden bliver bevidst om, at det, der sker her, det har konsekvenser andre steder. Og når kaffehøsten slår fejl i Brasilien, så ved hele verden det stort set samme dag, fordi informationerne spredes så hurtigt. Men denne globaliseringens anden fase, som er faciliteret ved hjælp af de førnævnte teknologier, er ikke på samme måde en envejsbevægelse fra Vesten mod resten af verden - det er

i lige så høj grad bevægelse og flow af informationsstrømme, der går begge veje, også fra den tredje verden og den fjerde verden mod Vesten. Giddens betegner denne anden fase som en meget mere kompleks, *dialektisk* globalisering, som i udgangspunktet på ingen måde kan siges at være en homogeniserende globaliseringsproces, som går fra Vesten mod resten af verden, eller for den sags skyld en 'amerikanisering'. Det, synes Giddens, er alt for simplificeret. Det handler i langt højere grad om, at informationsstrømmene går begge veje, og at der findes kulturer andre steder, som med udgangspunkt i deres egen kulturelle arv tolker det, der kommer fra Vesten - og omvendt. Derfor er det også vigtigt for Giddens at 'koble sig på' Ulrich Becks tese om en refleksiv modernisering, idet den tidligt falder fuldstændigt sammen med Giddens' anden fase af globalisering, for netop en konsekvens af denne anden globalisering er en øget refleksivitet, som præcis muliggør de forandringsprocesser, som også Ulrich Beck er inde på.

Derudover er det vigtigt at påpege, at selve kernen i Giddens' globaliseringsdefinition er det, han kalder *forandringen af tid og rum*, hvormed han mener, at selve vores tids- og rumopfattelse ændrer fundamental karakter. Det sker jo som sagt ikke mindst ved hjælp af de førnævnte teknologier.

Det posttraditionelle samfund og risikosamfundet

AC: Du har været inde på, at der er visse berøringspunkter mellem Anthony Giddens' og Ulrich Becks tankeuniverser. Becks begreb om risikosamfundet har i sociologiske kredse vundet en vis udbredelse som en mulig ny samfundsdiagnostisk analysekategori. Giddens taler derimod hellere om det posttraditionelle samfund, eller sågar en posttraditionel verdensorden. Hvad ligger der for Giddens i dette begreb - og hvordan stiller det sig i forhold til Becks typologisering af samfundet som et 'risikosamfund'?

LBK: For det første har Giddens og Beck lidt divergerende opfattelser af risiko, eller måske ikke af risiko i sig selv, men snarere af vor tids risici. Beck taler - i hvert fald i Giddens' tolkning - om, at der sker en nærmest eksponentiel vækst i antallet af risici, at samfundene producerer flere og flere risici. Han er også enig med Giddens i, at mange af disse menneskeskabte, '*manufactured uncertainties*' - altså menneskeskabte risici. Giddens ser derimod vor tids risikoprofil fra en anden vinkel. Han er enig med Beck i, at antallet af menneskeskabte risici vokser, men til gengæld er der andre typer af risici, der falder bort, netop fordi enhver teknologi, ethvert ekspertsystem, ethvert *abstrakt system* - som Giddens taler om - er med til at minimere antallet af risici. Så bestemte former

for sygdomme, sult osv. er der i langt, langt højere grad styr på, og de er mindre risikable end tidligere.

Det posttraditionelle samfund, som Giddens i stigende grad har valgt at foretrække som sin kernebetegnelse for at forstå det moderne samfund, indebærer jo, som begrebet siger, at vi lever i et samfund *efter* traditionen. Og det Giddens siger, det er, at idet vi bevæger os ind i globaliseringens anden fase og den reflektive modernisering, der når vi ind i en samfundsorden, hvor traditionen ikke længere eksisterer i *traditionel* forstand, dvs. traditionen forstået som et redskab, som en gruppe eller et samfund bruger til at skabe en form for kollektiv hukommelse; tradition forstået som ritualer, tradition forstået som iboende en sandhed, tradition forstået som noget normativt, som noget vi bør, traditioner forstået som noget vi har vogtere til at vogte over. Men tradition i den forstand undermineres i det posttraditionelle samfund, og tradition i traditionel forstand var lige præcis en tilstand, hvor man ikke betragtede det som tradition. Det var bare en sandhed, at man giftede sig. Giftermålet var en tradition for bare tres til firs år siden - man stillede ikke spørgsmålstegn ved den. Og det, der sker i og med det moderne, posttraditionelle samfund, det er, at selv en handling som det at gifte sig - selvom vi ytrer, at det er en tradition i vores familie at gifte sig - ja, så er det ikke en tradition, for vi ved, at det er et valg, og at vi

kunne have valgt at leve anderledes - og vi ved, at gør vi det ikke, så vælger andre at leve anderledes. Sådan er det i alle livets forhold, og det vil sige, at traditionen ikke længere fungerer som sådan en baggrundsvariabel, som vi bare handler ud fra - den er overskredet, undermineret. Og når traditionerne er væk, når faste normer og værdisystemer er væk, så er der kun det nøgne individ tilbage, der selv må vælge, hvilke normer og værdisystemer som det vil handle ud fra.

AC: Det er vel netop også i forbindelse med Giddens' idé om opløsningen af 'det traditionelle samfund', at hans tænkning omkring voldens mulighedsbetingelser, terror og fundamentalisme skal ses. Hvilken forbindelse er der mellem et fænomen som det posttraditionelle samfund og fænomener som vold og fundamentalisme?

LBK: Giddens siger, at i et samfund, hvor traditionerne forsvinder, der opdager man også, at der er masser af mennesker, som siger: 'Jamen, jeg har brug for en tradition, jeg har brug for et holdepunkt i en verden, der måske i en vis forstand forekommer kaotisk eller måske ligefrem konfus'. Derfor er der folk, der vælger at identificere sig med noget nationalt eller noget religiøst eller noget etnisk - eller hvad det nu kunne være. Det, der så nogen gange sker, siger Giddens, det er, at hvis man f.eks. vælger sig et kristent livsgrundlag -

hvor ud fra man lever og handler - så er det fint, hvis blot man samtidig fastholder, at det kristne livsgrundlag er noget, som man er villig til at gå i dialog omkring; at man nok mener, at det er en fornuftig måde at leve på, men at man altid er villig til at gå i dialog omkring det. Hvis man ikke er villig til det, så er det, at man betragter det som en tradition og mener, at der er en iboende sandhed i den kristne tro, som man ikke er villig til at diskutere. Hvis man så oven i købet forsvare den med traditionelle midler, dvs. i sidste instans med vold, så er det, at det bliver *fundamentalisme*. Og Giddens ser netop, at årsagen til mange konflikter i vor tid lige præcis er denne her aftraditionaliseringsproces, der fører ind i fundamentalisme.

Således kan man sige, at verden står - ikke mindst jo manifesteret med den 11. september i New York - på et knivsæg og kan vælge mellem en dialog eller en fundamentalisme. Volden og dialogen står altså tæt i et parløb - eller man kan sige, at det forhold måske nærmere udtrykker det, at Giddens forstår moderniteten som et paradoks derved at moderniteten indeholder lige præcis begge sider: dialogen og demokratiet som den ene vej, volden og fundamentalismen som den anden vej. Men det er Giddens' pointe og position netop at sige, at i og med dette paradoks er det ikke på forhånd givet hvilken af de to sider, der vil have størst styrke. Dermed tolker han historien som

et åbent projekt, man kan påvirke, og i den forstand er hele hans modernitetsforståelse ikke - som han nogle gange selv antyder det - 'bygget op på' en løbsk verden. Det er en løbsk verden, som man i en vis udstrækning godt kan påvirke.

Selvidentitet

AC: Globaliseringen og opkomsten af det posttraditionelle samfund har samfundsinstitutionelle konsekvenser, men Giddens har også fint blik for de konsekvenser, som globaliseringen og det at leve i et posttraditionelt samfund har for det enkelte menneske på et personligt-eksistentielt plan. Hvilke tanker gør Giddens sig således om, hvad det betyder for det enkelte menneskes væren, selvforhold og selvidentitetsskabelse at leve i et posttraditionelt samfund?

LBK: Det er helt klart, at i det øjeblik traditioner forsvinder - altså traditioner sådan i traditionel forstand - så står individet alene tilbage i en verden og må selv, ifølge Giddens, gøre det, der er nødvendigt for at kunne overleve som menneske. Men hvis man skal overleve som menneske, så kræver det identitet, det kræver anerkendelse. Men man tildeles ikke længere en status, man tildeles ikke en position - man skal selv kreere den position, man skal selv kreere sin egen identitet, og så bliver livet pludselig i langt højere

grad en 'selvets skabelsesproces', hvor vi alle skal træffe bestemte beslutninger om, hvordan vi ønsker at fremstå og om, hvordan vi ønsker at indgå i solidaritetsbærende fællesskaber, som er en nødvendighed for at kunne eksistere, for at kunne generere identitet. Solidaritetsbærende fællesskaber er lige præcis forudsætningen for, at vi kan opnå anerkendelse, men de gives ikke fra traditionen - det enkelte menneske skal derimod selv kreere og skabe de her solidaritetsbærende fællesskaber. Det får konsekvenser også for vores parforhold, i form af at selve parforholdet bliver en del af en individuel identitetsskabelsesproces. Selv i det projekt tænker vi parforholdet som en del af, hvordan vi gerne vil fremstå, hvordan vi kan opnå anerkendelse og hvordan vi kan styrke vores identitet bedst muligt.

AC: Giddens har således ligefrem talt om, at konstruktionen af selvet er et refleksivt projekt, som altså åbner op for helt nye fællesskabsformer, men som også sætter helt nye betingelser for de to køns interaktion og forhold til hinanden. Giddens er således begyndt at tale om *det rene forhold*, *plastisk seksualitet* og *intimitetens forandring*. Prøv at forklare og uddybe disse begreber.

LBK: Lad os først og fremmest se på selvet som et refleksivt projekt. Giddens' tese er, at en meget central del af vores selvidentitet består i, at vi vil skabe en fortælling om os selv.

En fortælling om os selv, som vi kan holde ud at høre på. Derfor bliver mange af de handlinger, vi foretager omkring os selv, styret af, hvordan vi kan tolke det ind i denne her biografiske fortælling. Og det er klart, at vores intime liv også bliver en del af den fortælling. Giddens udvikler derfor, hvad man kunne kalde 'idealtypen om det rene forhold', og han siger, at et parforhold tidligere i høj grad var bundet op på nogle materielle omstændigheder. En landmand, som ville overtage sin fars gård, var tvunget til at være gift og have en kone, ellers kunne han ikke drive et landbrug. En kvinde var tvunget til at finde sig en mand, ellers kunne hun økonomisk ikke overleve. Således lå der altså sådan en materiel, objektiv nødvendighed bag en parforholdsdannelse. Men, siger Giddens, sådan er det ikke længere, og det skyldes, det han kalder, den emancipatoriske politik, som har virket i retning af, at der er større materiel lighed mellem ikke mindst kønnene i dag. Det er en lighed, som gør, at de på mere lige betingelser går ind i en parforholdsdannelse, men i det parforhold forsøger at få så meget ud af det forhold som muligt i forhold til deres egen selvfortælling, deres egen biografiske fortælling og deres egen identitetsproces. Og det betyder, at det rene forhold får sådan en karakter af, at det holder så længe, at parterne gensidigt er enige om og tilfredse med det, de får ud af forholdet - altså, når de gensidigt kan

få tilfredsstillet sig følelsesmæssigt, seksuelt, med hensyn til børn og intellektuelt så holder forholdet, men når det ikke er tilfældet, så knækker forholdet. Som en konsekvens af dette er tesen derfor, at forholdet i vor tid har en kortere karakter. Hele skilsmisse-diskussionen er for Giddens bundet op på den her idé om det rene forhold.

Den plastiske seksualitet har at gøre med det forhold, at der i dag er tale om en seksualitet, der kan formes, drejes, dannes og så videre. Og det handler igen om den her selvidentitetsproces, hvor seksualiteten bliver en vigtig del af ens egen forståelse af sig selv - bliver en eksperimenteren med sig selv og med andre i et forsøg på at generere en identitet. Seksualiteten er lige pludselig ikke blot et spørgsmål om reproduktion, men et spørgsmål om, at den kan og skal formes. Giddens refererer jo til alle mulige undersøgelser, bl.a. *Hite*-rapporten, som handler om, i hvilken udstrækning folk faktisk eksperimenterer med deres seksualitet for at kunne skabe sig selv.

Politikkens forandring

AC: Giddens peger imidlertid også på, at der ved overgangen til en globaliseret, posttraditionelsamfundsorden sker radikale forandringer indenfor det politiske felt. Han skelner således mellem tre typer af politik: *emancipatorisk politik, generativ*

politik og *livspolitik*. Men hvad forstår han ved disse tre politiktyper, og hvorved adskiller de sig i form og indhold fra hinanden?

LBK: Giddens siger, at den form for politik, der har domineret den vestlige politiske scene i tohundrede år, er det, han forstår som emancipatorisk politik, der har været en politisk kamp om ressourcer. Der har været en *fordelingspolitisk* dagsorden: der har været forsøg på at reducere ulighed, forsøg på at fjerne fattigdom, forsøg på at udvikle rettigheder osv., og det er disse, der har præget dagsordenen. Giddens siger, at den form for politik stadigvæk er en vigtig del af den politiske dagsorden, men den suppleres i dag med det, han kalder livspolitik. Livspolitik er en politikform, der tager mere udgangspunkt i det enkelte menneske og det enkelte menneskes forsøg på at tage beslutninger, at vælge i forhold til sin egen identitet, i forhold til sit eget liv. Derfor bliver sådan nogle ting som værdispørgsmål, etiske problematikker og økologi og lignende spørgsmål pludselig langt mere centrale for mange mennesker. For når man en dag vågner op i en landsby uden for Vejle og konstaterer, at man ikke kan drikke drikkevandet, fordi der er gift i hanerne, så er det som om, at højre-venstre-dimensionen i det traditionelle politiske billede fuldstændig forsvinder, og det bliver nogle helt andre spørgsmål, der kommer til at

dominere. Det er det, han forstår ved livspolitik. Man kan også sige, at hele forholdet omkring, hvad vi har på vores frokostbord, pludselig bliver politisk i en vis forstand - det er også en form for livspolitik. Der er både den økologiske side af det, og der er den diæt-mæssige side af det. Alle de valg, vi træffer i forbindelse med vores frokostbord, har noget at gøre med, hvordan vi skaber os selv, hvordan vi genererer vores egen identitet, hvad det er for værdier, vi vil stå for, hvad det er for værdier, vi vil udtrykke via vores krop osv. Det bliver pludselig spørgsmål, der bliver meget centrale for mange mennesker, og det er det, han kalder livspolitik.

Begrebet *generativ politik* - selvom det ikke er noget vanvittigt centralt begreb hos ham - skriver Giddens om i sin bog *Beyond Left and Right*. Begrebet om generativ politik er et begreb, som han formulerer i et forsøg på at sige, at hvis vi ligesom skal videre - hvis vi skal klare den her aftraditionaliserede og globaliserede verden, en verden, der måske løber løbsk - så er det vigtigt, at vi udvikler en politikforståelse, der kræver, at vi forsøger at skabe *aktiv tillid*. Målet er en politik, som muliggør tillid mellem mennesker, men frem for alt også tillid på et politisk niveau, dvs. tillid mellem befolkningen og institutionerne. Det kan konkret være spørgsmål som: hvordan genererer man tillid til et sundhedsvæsen? Hvordan genererer man tillid til forskellige typer af institutioner, som

har til opgave at fjerne fattigdom? Hvordan kan man udvikle tillid til de institutioner, som ikke har opfyldt de opgaver tilstrækkeligt? Så der ligger også det i generativ politik, at eftersom verden i stigende grad består af mange ekspertsystemer, så er vores tillid til de ekspertsystemer meget afgørende for - ikke bare vores egne valg og vores egen situation - men også for at samfundet som sådan kan fungere. Så man må udvikle en politik, der muliggør, at vi kan få tillid til et sundhedssystem. I denne her tillidsskabelsesproces - og i det generative politiske begreb - ligger der således en idé om, at man i højere grad skal kunne udvikle strategier, der går 'bottom-up'. Institutionerne skal altså være mere fleksible og reflektive i forhold til det at lytte til og tage befolkningen med sig, så det ikke er 'top-down' processer. Det er hele Giddens' kritik af velfærdsstaten, at den har været en hierarkisk, top-down-styret model, som hele tiden på vegne af befolkningen har villet træffe valg og ligesom definere, hvilke behov befolkningen har. Det går ikke længere.

AC: Velfærdsstaten vender vi tilbage til. Lad os blive lidt ved hans livspolitikbegreb, som tilsyneladende for Giddens er en konsekvens af en ny politisk kultur. Begrebet forekommer meget diffust, men bliver nogle gange nævnt i forbindelse med Ulrich Becks begreb om subpolitik. Men det virker som

om, at alt pludselig er blevet politisk for Giddens, og at han derved falder i den grøft, der hedder, at hvis alt er politisk, er intet pludselig politisk længere. Derved bliver det umuligt at skelne mellem politik og ikke-politik. Prøv således, selvom du har været inde på det, at konkretisere dette begreb om livspolitik en anelse.

LBK: Der er sådan set ikke så meget at sige om det, for det er et uklart begreb! Man kan læse om hans livspolitikbegreb i *Modernitetens konsekvenser*, *Modernitet og selvidentitet* og i *Beyond Left and Right*. Det er i disse værker, der står mest om det. Men Giddens siger, at der engang var en emancipatorisk politik, som vi kunne afgrænse til sådan en kamp om autoritative fordelinger af ressourcer i et samfund, hvorimod vi nu har at gøre med politik, der er relateret til de valg, man træffer for at generere sin egen identitet. Alt, hvad der har betydning for mig i forhold til min identitetsskabelsesproces, det bliver politik. Og det er klart, at det kan have den analytiske værdi i nogle bestemte sammenhænge, at man får øjnene op for, at der er bestemte politikfelter, der fuldstændig bryder højre-venstre dimensionen. Men det er ikke så præcist - ikke så klart - et begreb som subpolitikken, det er indiskutabelt. Man kan måske sige, at Giddens så i en vis forstand jo accepterer Becks analyse om subpolitikens udvikling og subpolitikens nødvendighed, men at han også siger, at det (subpolitik-

ken, AC) ikke kan stå alene. Beck forfalder til at give subpolitikken for meget betydning. Non-governmental institutions, civilsamfundet og folkelige sociale bevægelser - de får ganske enkelt for stor betydning i hans tænkning i forhold til, at de stadigvæk i vid udstrækning er dikteret af staterne, at deres tilstedeværelse og deres muligheder er dikteret af staterne. Så i den forstand kan man sige, at Giddens alligevel foretager et skift fra emancipatorisk politik til livspolitik for så at gå tilbage og sige: traditionel, statsinitieret politik på regeringsplan, det er det centrale!

Velfærdsstaten under forandring

AC: Giddens har imidlertid også udvist et konkret og praktisk engagement i realpolitik, og et af hans politiske hovedprojekter har været at levere et teoretisk grundlag for en modernisering af velfærdsstaten. Men hvilke problemer er det, som for Giddens at se møder velfærdsstaten i dens nutidige form, og som altså nødvendiggør en omstilling af velfærdsstaten? Og hvordan forestiller Giddens sig konkret, at en modernisering af velfærdsstaten skal foregå og med hvilket endemål?

LBK: Konsekvensen af Giddens' sociologiske modernitetsanalyse er jo, at velfærdsstaten - i hvert fald den velfærdsstat han kigger på i en

britisk kontekst - er en velfærdsstat, som reelt set er udviklet af og med Beveridge og Marshall i post-1945 årene, men som faktisk også har lange aner tilbage til Bismarck. Og den velfærdsstat, som han ser eksistere, er en velfærdsstat, der er kreeret ud fra, at der opstår konsensus i de europæiske samfund efter Anden Verdenskrig, som anskueliggør, at bomberne kan ramme alle. Nu skal alle derfor også have mulighed for at få et sikkerhedsnet, og således opbygger man - helt typisk for Storbritannien - nogle meget stærke, hierarkiske og centralt styrede institutioner, som skal varetage sundhed, socialhjælp, pension osv. Man styrer, og man definerer ovenfra, hvad det er, som folk har behov for. Og det var meget let dengang, for der var virkelig en kæmpe, kæmpe gruppe mennesker, der havde brug for bare en bolig, nogen havde brug for en uddannelse, andre havde brug for socialhjælp, hvis de havde været udsat for en arbejdsskade eller lignende. Det var meget let!

Men i takt med at befolkningen individualiseres og pluraliseres i efterkrigstiden, med stigende hast fra tresserne og fremefter, så opstår der pludselig en meget forskelligartet, heterogen befolkningsgruppe, der har vidt forskellige krav til velfærdsstaten. Og det kan velfærdsstaten ikke klare. Velfærdsstatens institutioner er bygget til at kunne levere en entydig vare, og det vil befolkningen ikke have. Der er meget store differentierede behov. Det er den

ene ting. Den anden ting er, at velfærdsstaten også bliver bygget op omkring en særlig type af familie- og arbejdsmarkedsstrukturer, hvor det er en familie med en far, en *breadwinner*, samt en mor, der passer børn. Faren er – i hvert fald i Storbritannien - industriarbejder, men pludselig - faktisk i løbet af ganske få årtier - er der nu meget få industriarbejdere tilbage, og der er ingen breadwinners, og kvinderne er kommet ud på arbejdsmarkedet. Det vil sige, at nu bliver der stillet meget, meget anderledes krav til den britiske velfærdsstat, for kvindernes politiske kamp i forhold til rettigheder, ligestilling osv. er jo også med til at ændre kravene til velfærdsstaten. Så summa summarum: velfærdsstaten i dens traditionelle form holder ikke længere.

Giddens siger så, at man må udvikle, stadigvæk en velfærdsstat, men en ny type velfærdsstat med nogle institutioner, som er fleksible. I denne forbindelse må man huske på, at der er tale om et særligt britisk fænomen, for den velfærdsstatsdiskussion, som faktisk stod på i Storbritannien helt frem til 1994, var en diskussion, som var meget domineret af de ortodokse Labour-folk, som stadigvæk fastholdt nationaliseringer. Og det er det, Giddens fuldstændigt gør op med, idet han siger, at markedet er der, markedet er en nødvendighed og markedets dynamik er ligefrem en forudsætning for en yderligere udvikling af velfærdsstaten. Derfor

må staten have et meget mere aktivt forhold til markedet, og staten må også indgå en meget mere aktiv relation til civilsamfundet. Der skal således udvikles nye institutioner, som er meget bedre til at respondere på forskelligartede behov, og det kan i princippet være lige meget, om det er staten, eller det er markedet, der varetager opgaverne, så længe de bliver varetaget - og så længe der også er et fordelingspolitisk sigte bag velfærdsstaten. Alt andet lige så plager uligheden ham. For stor ulighed plager ham, selvom han jo egentlig er forankret i en gammel socialliberalistisk tradition, hvor det, det gælder om, er, at få folk ind på fodboldbanen og spille, og hvis de går i stykker, så skal de lige ud og repareres - og så tilbage igen. Med andre ord: den ulighed, der måtte være på markedet, den må man acceptere, men vi kan bare ikke acceptere, at nogen falder helt uden for banen. Derfor bekymrer uligheden ham stadigvæk, og derfor fastslår han, at fordelingspolitik er nødvendig.

Deliberativ og dialogisk demokrati

AC: Det er vel også i lyset af Giddens' velfærdsstatslige overvejelser, at hans demokratiteoretiske overvejelser må ses. Giddens har en vision om et *deliberativt og dialogisk demokrati*. Men hvad forstår han herved, og hvad

dækker hans idé om *positiv velfærd* over i den sammenhæng?

LBK: Man kan sige, at hans demokratiopfattelse - hvis vi tager idéen om det deliberative demokrati først - bygger på nogle tanker, som han henter dels fra en teoretiker ved navn David Miller, dels en lille smule fra Jürgen Habermas, selvom han ikke vil være ved det, og så fra David Held. Og Giddens vil lige præcis væk fra at diskutere demokrati som noget, der er forbundet med en bestemt institution og et bestemt territorium. Og han siger, at det, der virkelig er afgørende for demokrati, det er procedurerne for, hvordan demokratiet skal foregå. Hvad der diskuteres - lad os sige i klassisk forstand - i parlamentet samt udfaldet heraf, er sådan set ligegyldigt. Det, der er det væsentligste at sikre sig, det er, at procedurerne, som vi følger under den diskussion, er demokratiske. At der er konsensus om de procedurer, der ligger til grund for den demokratiske debat. Og den her opfattelse og forståelse af det deliberative demokrati er det vigtigt for ham at slå fast, for det er ikke bare noget, han ser implementeret i en britisk eller en dansk eller en tysk kontekst; det er en forståelse, som vi må have med os - også i forhold til det at arbejde for demokrati på lavere niveauer, men også på højere niveauer. Giddens taler jo om, at når samfundet er globaliseret, og staterne mister noget af deres suverænitæt, og der er en række processer, der skal

- og kun kan - løses internationalt på grund af globaliseringen, så må man udvikle *supernationale fora*, hvor lige præcis det, der er afgørende for, om de kommer til at fungere, det er, at deltagerne i de fora har en konsensus omkring procedurerne.

Giddens' idé om den dialogiske demokratiiformudspringer derimod egentlig af hans arbejde med parforholdet. Han fortæller, at da han skrev sin bog *Intimitetens forandring*, da lod han nogle terapibøger ligge åbne ved siden af David Helds bog *Models of Democracy*, og så fuldstændigt, hvordan det lige netop var mange af de såkaldte demokratiske elementer fra det formelle demokrati, som der blev plæderet for i disse parterapi-bøger. Det fik Giddens til at tænke på, hvilken utrolig demokratisk revolution, der har fundet sted og bevirket, at man er gået fra at have patriarkalske parforhold til nu *rene forhold*, i hvert fald i idealtypisk forstand, hvor parterne står over for hinanden og hele tiden skal forhandle sig frem til betingelserne for parforholdet. Man kan sige, at Giddens her trækker en sådan Bauman'sk forhandlingsmoral ind, som består i, at parforholdets parter hele tiden er i dialog om grundlaget for deres parforhold. Så demokratiet og demokratiets egne rammer er hele tiden til diskussion i det rene parforhold - og det er lige præcis den dialogform, han ser - og ønsker sig - videreført på andre niveauer. Og han påpeger, at den jo findes: den

findes i virksomheder, den findes på globalt plan i non-governmental institutions, i terapiverdenen med dens selvhjælpsgrupper, osv. Så det er noget, der breder sig: erhvervslivet har jo fundet ud af, at den dialogiske demokratiform også er den mest effektive, og derfor har Giddens da også tiltro til, at der kan genereres et pres nedefra mod de formelle, repræsentative, demokratiske institutioner, så de reelt set bliver mere demokratiske. For virkeligheden er - for Giddens at se - indrettet sådan, at det deliberative demokratiske aspekt og det dialogiske demokratiske aspekt, som kommer nedefra, faktisk overhaler det formelle demokrati indenom og udenom, og der sker for indeværende en række demokratiseringsprocesser rundt omkring i samfundet, i hvert fald i den vestlige verden, som overhaler de demokratiske institutioner, vi har, der simpelthen ikke kan følge med. Og det er en nødvendighed at presset øges yderligere, for at vi kan få en reel demokratisk revolution.

Den tredje vej

AC: Som sagt, så har Giddens ikke kun beskæftiget sig med politik i en teoretisk, abstrakt kontekst, men har involveret sig i politik i en mere praktisk, konkret henseende. I slutningen af halvfemserne indtog han rollen som politisk rådgiver for

New Labour og medvirkede således til en fornyelse af socialdemokratismen som politisk program. I forsøget på at sætte en ny politisk dagsorden kom forestillingen om *den tredje vej* til at stå helt centralt. Men hvad betyder den tredje vej for Giddens, og hvad mener han med nødvendigheden af en bevægelse henimod *et radikalt centrum*?

LBK: Selvfølgelig var udtrykket *den tredje vej* et forsøg på at mediere mellem en sådan klassisk, ortodoks Labour-tradition og så en meget mere markedsorienteret situation. Man kan i en vis forstand sige - hvis man skulle skære helt til benet - at det, Giddens egentligt plæderer for med begrebet om den tredje vej, er en gentænkning af socialliberalismen. Det er det, det drejer sig om: en gentænkning af socialliberalismen, som har lange rødder i Storbritannien, og som efter Giddens' mening nu for alvor bliver det fundament, man må udvikle en politisk strategi på, idet tyve år med stærk og meget massiv neoliberalisme - i hvert fald de sidste otte år inden Labour kommer til - viser sig at være fatal. Men det klassiske 'Labour-svar' er heller ikke noget svar. Så den tredje vej er forsøget på at finde vejen imellem neoliberalismen og den ortodokse Labourfløj, og den vej er en socialliberalisme, der indikerer en tilbagevenden til T. L. Hobhouse, som var sociologiprofessor på *London School of Economics* ved århundredskiftet -

og den første sociologiprofessor overhovedet i Storbritannien.

Giddens er selvfølgelig meget bevidst om, at der jo har været andre tredje-vejs-forsøg, men det som han plæderer for, og som adskiller hans tredje-vejs-projekt fra tidligere tredje-vejs-tænkning, det er, at nu er kommunismen ikke noget alternativ. Med 1989 og 1991 er den ortodokse kommunisme død. Nu er markedet en uundgåelig nødvendighed, og Giddens priser sådan set også markedet. Så hans tredje vej er en socialliberalisme præcis som T. L. Hobhouse plæderede for, hvor markedet står i centrum, men hvor der er en fordelingspolitik, altså hvor staten intervenserer i markedet. Og det, der er det afgørende for Giddens' tredje-vejs-projekt, det er, hvordan staten intervenserer i markedet, og således er vi tilbage ved det, som jeg var inde på for lidt siden, nemlig at Giddens betragter staten som *en social investor*, der skal gå ind og samarbejde med markedet, med erhvervslivet og med civilsamfundsorganisationer i forsøget på at få løst nogle af de problemer, som markedet genererer. Staten skal spille en meget aktiv rolle i den proces, men skal samtidig ikke være bleg for at sige, at der er opgaver, som markedet godt kan klare - og kan klare bedre end staten. Der er også opgaver, som civilsamfundet klarer bedre end staten.

Med hensyn til *det radikale centrum*, så tror jeg, at det Giddens

sigter til, da han udvikler begrebet, det er, at der skal findes og genereres en platform, hvor forskellige politiske viljer kan mødes, og det er de punkter, hvor højre-venstre dimensionen ligesom ophører med at have betydning. Det er det, der ligger i det radikale centrum. Kommunismen er død, men markedet står tilbage, så forholdet mellem stat, marked og civilsamfund skal nu tænkes på en ny måde, hvor den traditionelle højre-venstre dynamik forsvinder. Der er også andre problemstillinger, såsom det europæiske spørgsmål. EU-spørgsmålet bliver også et sted, hvor der skal genereres en platform, hvor der skal laves en form for radikal politik for at tackle den udfordring. Så med udtrykket det radikale centrum signalerer han, at der findes en række dilemmaer - en række problemstillinger, som skal tackles radikalt. Og det skal tackles radikalt i et centrum, hvor højre-venstre dimensionen ikke spiller nogen rolle; ikke har nogen betydning, men hvor det er opgavens karakter, der ligesom definerer, hvad det er, der skal ske.

Global governance

AC: Lad os her afslutningsvis vende os mod Giddens' forestilling om en global politisk orden i en radikaliseret modernitets æra. Ulrich Beck arbejder med et begreb om en verdensoffentlighed, som netop

kan være med til at styre de globaliserede markeds kræfter, nu hvor national- og velfærdsstater møder sine begrænsninger. Hvilke tanker gør Giddens sig omkring *global governance* og mulighederne for at kontrollere verden - og især markedet - i dag?

LBK: Man kan sige, at Giddens præcis i spørgsmålet om global governance ligger meget tæt på sin gode kollega i *Polity Press* og nu professor ved *London School of Economics*, David Held, og i vid udstrækning bygger videre på David Helds tanker. Men Giddens er - efter min mening - knap så idealistisk som David Held. Han plæderer f.eks. for, at man udvikler FN yderligere, og siger således: 'okay, FN er en institution, der eksisterer, hvordan kunne man demokratisere FN?' Og begge taler de om at lave et nyt Sikkerhedsråd, der i sin nuværende form skal omstruktureres. Men man skulle måske også lave, foreslår han, et økonomisk Sikkerhedsråd, hvor der reelt set kommer repræsentation af større dele af verdens stater, så man kan tackle ulighedsproblemet globalt.

Giddens er imidlertid også overbevist om, at hvis der skal styres, så er det ikke bare FN, selvom FN er en - for ham - meget vigtig brik i hele global governance-tankegangen. Men det er også regionalt, altså EU, og Giddens har tillid til, at EU er en institution, der på sigt kunne udvikles til at blive mere demokratisk

og mere styrende. Så i den forstand kan man sige, at han måske også er lidt mindre idealistisk end Ulrich Beck på nogen punkter, for han tager ligesom udgangspunkt i de institutioner, der eksisterer, men plæderer alligevel for en eller anden form for 'idealistisk politik' på baggrund af disse institutioner. Og det er nok meget karakteristisk for ham, men det er også vigtigt at slå fast, at Giddens absolut finder det nødvendigt med global styring både af hensyn til markedet og uligheden - men også af hensyn til økologien. Ingen tvivl om, at han går ind for global styring. Det, der så bare er interessant og et paradoks hos Giddens - og måske også hos Ulrich Beck - er jo, at hvis man på den ene side definerer historiens gang og modernitetens udvikling som en løbsk verden styret af utilsigtede konsekvenser, hvordan kan man så på den anden side fastholde, at vi kan styre, at vi kan regulere, at vi kan bevæge os i en bestemt retning? Det kan godt virke som et paradoks. Men ikke desto mindre er det det, der er på tale. Global styring er nødvendig, og for Giddens er visionen et FN i en udvidet form med langt flere forskellige former for kamre; både et tokammersystem på det politiske plan og så også nogle forskellige typer af sikkerhedsråd, der varetager forskellige felter: økologi, økonomi osv. - og ikke bare militær sikkerhed.

AC: Giddens beskæftiger sig således med videreudviklingen af politikken

på et institutionelt niveau, hvorimod Ulrich Beck hælder mere til den udenomsparlamentariske politik og de subpolitiske aktiviteter, som de styrende kræfter i forhold til samfundsudviklingen.

LBK: Ja, man må sige, at Giddens har langt mindre tillid til sociale bevægelser og udenomsparlamentariske aktiviteter! Langt mindre tillid.

Anthony Giddens (f. 1938), BA i sociologi og psykologi fra University of Hull, MA i sociologi fra London School of Economics and Political Science, ph.d. fra University of Cambridge og i en årrække professor samme sted. Fra 1997 leder af London School of Economics and Political Science og beklæder i dag desuden en lang række prominente poster; bl.a. er han direktør for forlagsvirksomhederne Polity Press og Blackwell-Polity. I 1999 blev Giddens udnævnt til 'BBC Reith Lecturer' og er derudover gennem årene blevet æret med en lang række akademiske udnævnelser og grader, bl.a. er han æresdoktor ved en række velrenommerede universiteter.

Bag sig har Giddens et omfattende forfatterskab. Han er forfatter til 34 bøger og over 200 artikler trykt i en række forskellige tids- og fagskrifter. Han er bl.a. kendt for værker som *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration* (1984), *The Nation-State and Violence* (1985), *The Consequences of Modernity* (1990, dansk udg. 1994) *Modernity and Self-Identity* (1991, dansk udg. 1996), *The Transformation of Intimacy* (1992, dansk udg. 1994), *Beyond Left and Right* (1994), *The Third Way: the renewal of social democracy* (1998, dansk udg. 1999) og *Runaway World: how globalisation is reshaping our lives* (1999, dansk udg. 2000) - for blot at nævne nogle få. Disse har - blandt andre - gjort Anthony Giddens til en af sin generations mest læste og citerede socialteoretikere. Anthony Giddens' hjemmeside: www.lse.ac.uk/Giddens